

שיחה עם סגן הפצ"ר בדימוס, אל"מ (מיל.), כב' השופט (בדימוס) זכריה כספי

שנת הראיון: 2013
המראיין: סא"ל ארז חסון

אל"מ (מיל') זכריה כספי, אשר עלה לארץ מאוזבקיסטן, סיים את לימודיו בעתודה האקדמאית למשפטים ומילא מגוון תפקידים בפרקליטות הצבאית. במהלך שירותו ביחידה עלה בסולם הדרגות והגיע לתפקיד סגן הפצ"ר. בשיחה הוא מספר על ילדותו, על אירועים משמעותיים משירותו בפרקליטות הצבאית ("אוטובוס הדמים", מלחמת יום הכיפורים, מיסוד פרקליטות מטכ"ל ועוד) ועל מעשיו לאחר שחרורו מצה"ל.

הקדמה

סגן נשיא בית המשפט המחוזי מרכז בדימוס, כב' השופט זכריה כספי, דן במהלך הקריירה השיפוטית הענפה שלו, במדים ובלעדיהם, באלפי תיקים פליליים. הוא פסק את פסוקו והכריע את הדין בפרשיות קשות וסבוכות. הופיעו בפניו טובי עורכי הדין בישראל וביקשו לשכנע אותו בצדקתם.

עם זאת, בפתח סדרת ראיונות שאני עורך עימו בלשכתו, במסגרתה יעלו על הכתב קורותיו בפרקליטות הצבאית, בה צמח מעתודאי צעיר למשפטים ועד לתפקיד סגן הפצ"ר, הוא מספר לי על ההכרעה השיפוטית החשובה ביותר שהונחה לפתחו. החלטתו חרצה גורלות. המחלוקת הייתה עקרונית ונשמעו טיעונים כבדי-משקל לכאן ולכאן. למרות קשרי משפחה בינו לבין הצדדים שהביאו את הסוגיה להכרעתו, הוא לא פסל את עצמו. ההכרעה ניתנה בע"פ וללא נימוקים כתובים, אבל השלכותיה מהדהדות עד היום. הוא עצמו היה בן פחות מ-5.

ילדות כפליט המלחמה

זכריה כספי, נולד בחודש דצמבר 1943 בטשקנט שבאוזבקיסטן, לשם נמלטו הוריו מפולין בזמן מלחמת העולם השנייה. שם משפחתו המקורי היה זילבר ולאחר עלייתו לארץ שונה השם לכספי. השם זכריה היה שם נפוץ במשפחה, ורק לאחר עלייתו לארץ, נאלץ הילד הצעיר להוכיח כי איננו תימני. המשפחה חיה במזרח פולין, ואביו של זכריה, אשר צפה את הנולד עם פלישת הגרמנים, נמלט עם משפחתו מפניהם לשטחי בריה"מ ומשם לאוזבקיסטן. התנאים באוזבקיסטן בזמן המחסור של המלחמה לא היו קלים אבל האוזבקים קיבלו יפה את הפליטים היהודים. לאחר תום המלחמה רצה אביו של זכריה לברר מי מבני משפחתו שרד ובני המשפחה חזרו לפולין רק על מנת לגלות שכמעט כל משפחתו המורחבת של כספי נספתה בשואת יהודי פולין.

זכריה ושני הוריו התגלגלו אל מחנה פליטים ליד לינץ, שבאוסטריה. הבזקי תמונות מזיכרונות הילדות של הפליט בן השנתיים וחצי מהדהדים עשרות שנים לאחר מכן אצל השופט כספי. הוא זוכר הליכה בשלג עם מדריכים שסייעו לפליטים לחצות את אירופה השסועה, אונייה גדולה שהביאה אותם אל חופי איטליה, פעם בה הלך לאיבוד ונמצא משוטט ליד כנסיה, רכיבה על אופנוע בחוצות לינץ עם ניצול שואה יהודי שתוך כדי הנסיעה היה מכה, כמעשה נקם, בגרמנים עוברי-אורח. בני המשפחה המתינו כשנתיים במחנה הפליטים באוסטריה ולילד הקטן לא הייתה מסגרת חינוכית מסודרת. עברית למד לקרוא מתוך עיתונים שקיבל אביו.

באותה תקופה התגלעה מחלוקת נוקבת בין הוריו של זכריה אשר נאלצו לבחור בין אפשרות לקבל היתר הגירה לארה"ב ובין עלייה למדינת היהודים שזה עתה נוסדה. האב משך לכיוון הארץ והאם לארה"ב. משלא הצליחו להסכים, החליטו ההורים להביא את השאלה להכרעתו של הילד בן ה-4.5. זכריה החליט: ארץ ישראל.

נעורים בארץ ולימודים בעתודה האקדמאית

זכריה כספי עלה לארץ בגיל 5, הישר למעברת "שער-עליה", מעברת-מעבר נודעת בחיפה, שקלטה אליה, במהלך הזמן, עשרות-אלפי עולים. המשפחה הוכרה כמשפחה שכולה, בעקבות נפילת דודו של זכריה, אחיו של אביו, שעלה לארץ בראשית שנות ה-30, היה נוטר במשטרה הבריטית, התנדב לצבא הבריטי במלחמת העולם השנייה וטבע ביחד עם 139 חיילים ארצישראליים נוספים באסון טביעתה של האונייה "ארינפור" מפגיעת מטוס גרמני. בני המשפחה קיבלו, כמשפחה שכולה, דירה נטושה של הקונסול האיטלקי ביפו,

בשכונת עגימי, בקצה רחוב יפת, ליד "השטח הגדול". ילדותו של זכריה עד לכיתה ה', עוברת עליו ביפו, בקרב חבורת ילדי עולים כמוהו, עד שהמשפחה עוברת לרמת גן. שנים מאוחר יותר יחזור לאותם רחובות ממש בהם שיחק כילד, שעה שיתחיל את שירותו בפרקליטות הצבאית כתובע צבאי ב"בית הירוק". גם אל הערבית, שקלט כילד יפואי, עוד יחזור כממונה על התביעה הצבאית וכנשיא בית המשפט הצבאי בעזה.

נעוריו של כספי עברו בקרית בורוכוב ברמת גן, אליה עברה המשפחה, ובתיכון למד ב"אוהל שם". חבריו לבית הספר העממי מלוכדים מאוד ובני המחזור שומרים עד היום על קשר. "שיכון וותיקים", ממנו באו לא-מעט מתלמידי התיכון, ברמת גן של אותם הימים, היה אזור רוויזיוניסטי מובהק וביחד עם זכריה למדו בתיכון "אוהל שם", גם יוסי אחימאיר והשר לעתיד עוזי לנדאו.

כספי נרשם לעתודה האקדמית בעידוד הוריו. הוא עצמו לא נמשך לתחום המשפטים דווקא ורצה ללמוד מזרחנות. כאופציה שנייה בטופס הרישום לעתודה, מילא "משפטים", תחום בו עסק מאוחר יותר כל חייו הבוגרים. בעקבות התערבות מקרית של יד הגורל – ראשונה אך לא אחרונה במסלול הקריירה של אל"ם זכריה כספי – הוחלט בצבא כי יוכל ללמוד משפטים ולא מזרחנות וכך התגלגל העתודאי הצעיר למסלול המשפטים, אשר יוליכו עד לתפקיד סגן הפצ"ר וסגן נשיא בית המשפט המחוזי. את הלימודים החל בגיל 17.5 באוניברסיטה העברית בגבעת רם שבירושלים, שהייתה אז הפקולטה היחידה למשפטים בארץ.

ביחד עם כספי למדו במחזור 5 עתודאים, אשר חלקם השתבצו יחד עמו לפרקליטות הצבאית וגם הסטודנטית דורית בייניש. מרצה צעיר בשם אהרון ברק קיבל בטקס מרגש את תואר הדוקטורט וכספי זוכר אותו עומד בכניסה ולוחץ את ידי המוזמנים. כמעט כל שופטי בית המשפט העליון דאז הרצו בפקולטה, בהם אגרנט על פלילים, ויתקון על מיסים וזילברג על מעמד אישי. הוא זוכר את תקופת לימודיו בחיבה. העתודאי הצעיר למשפטים זכריה כספי, כך אני מגלה, היה שובב לא-קטן (תכונה שעוד תחזור על עצמה) ולא תמיד נכח בכל השיעורים. הוא זוכר את האווירה המיוחדת בירושלים של אותה תקופה, ירושלים החצויה, אשר עמוס עוז היטיב לתאר ב"מיכאל שלי". כספי הצעיר היה יוצא לא-פעם לנגב חומוס במזללת "טעמי" הנודעת ולאכול בייגלעך מחוממים ליד החומה החוצה את העיר.

כספי הגיע ממשפחה לא אמידה, ועל מנת לכלכל את עצמו במהלך הלימודים, קיבל מלגות מהצבא ובתמורה התחייב לשירות קבע נוסף בעבור כל שנת מלגה. בעוד שורות ספורות נספר איך וכיצד נדרש הפצ"ר דאז, מאיר שמגר, לחוות את דעתו על חוקיות אותה חתימה ומה הפיתרון שנמצא על ידו.

קורסים צבאיים והתנסות מעשית ראשונה במשפט הצבאי

העתודאים באותה העת, היו עוברים קורסים צבאיים מפרכים בזמן חופשות הקיץ של האוניברסיטה וכספי מספר לי על חוויותיו האישיות מאותם קורסים – שמגלות עד כמה השתנתה נקודת המבט מאז, גם בפן החברתי וגם בפן המשפטי, ביחס אל נושא ה"טרטורים" והשררה כלפי חיילים. את הטירונות עבר כספי בבה"ד 4, אשר שכן אז בצריפין (ומאז התגלגל לבית-אל וכיום לזיקים). מפקד הפלוגה היה לא אחר מאשר בנימין (פואד) בן אליעזר, אז רס"ן ולימים ראש המנהל האזרחי ומאוחר יותר שר הביטחון. את ההתנסות הראשונה שלו במשפט צבאי, החל כספי דווקא כנאשם בדין משמעתי אצל פואד. כספי השתתף במטוות, שבוצע ברובים ציכיים. בתום המטווח התברר שקנה הרובה היה נפוח מגרגירי חול, שהסתחררו בקנה. כספי עמד למשפט צבאי על סעיף 80 לחש"ץ, אי שמירתו של ציוד צבאי. פואד שאל אותו מתי הוא מתגייס לצבא, וכשהשיב לו שבעוד 4 שנים, גזר עליו עונש תנאי למשך 4 שנים. כשהתגייס כספי בחזרה לפרקליטות הצבאית, הגיש בקשה לביטול הפסק המשמעתי, שכן הטלת תנאי למשך 4 שנים איננה חוקית והפצ"ר דאז, מאיר שמגר, אכן ביטל את הפסק בדיעבד.

את קורס המ"כים עבר כספי בבסיס שבטה המרוחק. הוא זוכר שכחלק משגרת הקורס, נהגו אז כלפי החניכים ב"טרטורים", אשר אלה של היום הם כאין וכאפס לעומתם. כך, נדרשו החניכים שנענשו, להסתובב משך ימים שלמים ב"חגור פילים" (חגור רגיל, פק"ל ותד"ל כולל נשק אישי ויחידתי).

את קורס הקצינים עבר כספי במחנה "סירקין" וגם שם לא נמלט מהתנסות אישית נוספת במשפט הצבאי: באחת ההרצאות נשאל שאלה ע"י אחד הקצינים וכשהשיב כי אינו מבין את השאלה, הושלך בו-ברגע למעצר הפיקודי, כך-סתם, ללא הליך כלשהו או אסמכתה. לאחר מספר שעות בהן היה עצור, דיברו החניכים אל לבו של הקצין שלא ניתן כך-סתם לעצור חייל והוא הורה על שחרורו. העיתים יובילו את כספי לצמתי הכרעה בפרקליטות הצבאית וחוויותיו כחייל פשוט ידריכו אותו בחיזוק שלטון החוק בצבא.

תובע בפרקליטות מרכז

לאחר סיום חוק-לימודיו, התגייס זכריה כספי לפרקליטות הצבאית בשנת 66' והמתין מספר ימים לשיבוצו במפקדה, אשר שכנה אז ביפו (ליד בנין גלי צה"ל של היום). כמה ימים אחריו, הגיע למפקדה בן מחזורו, צבי אפרת. כספי, השובב הנצחי, הפיק למגויס הטרי מתיחה, אותה רקם עם רל"שית הפצ"ר דאז, מרים רוזנטל, לימים פרקליטת מחוז תל-אביב. השניים הכינו "לוח תורנות ניקיונות" של לשכת הפצ"ר ושיבצו בו את צבי אפרת בזמן בו הפצ"ר, מאיר שמגר, יצא לארוחת הצהריים. רצה הגורל ושמגר הקדים באותו היום לחזור ללשכתו בעוד אפרת שוטף את הרצפה עם סחבה. על אף שלא היה שותף למתיחה מלכתחילה, קלט אותה שמגר מייד, ובלא הנד-עפעף שיתף עימה פעולה כשהוא ממתין בסבלנות, בעוד אפרת ממרק את הרצפה, ומודה לפרקליט הצעיר. לימים יהפוך שוטף הרצפות, עו"ד צבי אפרת, לרע"ן דבלי"א ולשותף בכיר במשרד "גורניצקי את גורניצקי", אולם סיפור הספוגיה עוד לא נס ליחו.

במהלך גיוסו לצבא לאחר הלימודים, נדרש כספי לחתום 3 שנות שירות בקבע, בנוסף לשנתיים עליהן חתם כעתודאי, בשל המלגות שקיבל בזמן הלימודים. כספי הביע את מורת רוחו אולם קצין הגיוס פקד עליו לחתום. כספי צירף לחתימתו את ההערה "תחת מחאה". כשהגיע הטופס לעיונו של שמגר, הבין מייד כי החתימה פגומה והזמין את כספי אליו לשיחה. הוא הסביר לו כי אכן החתימה מעוררת קושי והסביר לו שאינו חייב לחתום אולם במקרה כזה לא יוכל להיות משובץ כעתודאי במפצ"ר. תוך 5 דקות הובאו הטפסים החדשים וכספי חתם עליהם, הפעם "מרצון טוב וחופשי"...

שיבוצו הראשון של כספי בפרקליטות הצבאית היה בפרקליטות מרכז. בפרקליטות הצבאית אז נשאו בתפקידים בכירים משפטנים יוצאי-צבאות זרים, ופרקליט מרכז היה סא"ל שרגנהיים. לימים ייסגר המעגל, כאשר נכדתו של שרגנהיים תופיע בפניו שנים רבות לאחר מכן בבית המשפט המחוזי כעורכת דין צעירה. כספי שובץ בפרקליטות מרכז ביחד עם בן-מחזורו, עו"ד דני שיינמן.

את תפקידו כתובע צבאי חייב כספי גם הפעם ליד הגורל, בסיפור שמעיד במידת מה גם על התקופה. באותם ימים, השתייכו הסגורים והתובעים הפיקודיים לחוליית הפרקליטות והיו כפופים לפרקליט הפיקודי. שרגנהיים זימן אליו את שני העתודאים הצעירים ושאל את כספי תחילה האם ברצונו להיות תובע או סגור. כספי ביקש להיות סגור ולכן הוחלט שדני שיינמן יהיה התובע. לאחר כשבועיים הגיעו המינויים החתומים בהם נרשם בטעות שמו של כספי כתובע. כך החל כספי קריירה ארוכה כתובע וכך גם החלה הקריירה הסגוריאלי של עו"ד שיינמן.

בשנת 1966 היו בפרקליטות מרכז פחות מ-10 משפטנים בחוליה. אברהם פריש היה התובע הפיקודי, לימים שופט בית הדין לערעורים ושופט בית המשפט המחוזי בבאר-שבע. הסגורית הפיקודית הייתה דליה דורנר. מן התמונות בשחור לבן, ניבטים הקצינים הצעירים, מצולמים ביום קיץ חמים, נשענים, אז כמו היום, על מעקות "הבית הירוק".

במסגרת התפקיד התנסה התובע הצעיר בשלל התנסויות באולם בית הדין. הוא זוכר שהספיק גם לנהל תיק אינוס בו קיבל את הזיכוי הראשון. הוא מספר לי שההלכות המשפטיות באותו זמן היו שונות לגמרי, הנאשם זוכה רק משום שהתברר שהמתלוננת לא הביעה סירוב תקיף ופיזי לקיום יחסי-המין וכי ברור לו שהיום היה התיק מסתיים בהרשעה. בתיק נוסף של מעשים מגונים שביצע רס"ן, הופיע מולו עו"ד מיכה כספי וביפו דובר אז על "מלחמת כספי בכספי", בה זכה כספי הצעיר. כמעט ולא התנהלו באותה תקופה תיקי סמים.

בזמן מלחמת ששת הימים היה כספי תובע ביפו. המלחמה, בה נכבשו שטחי איו"ש ואזח"ע, תסמן מפנה בקריירה של כספי אשר מילא משך שנים תפקידים באזור חבל עזה. פועל יוצא של המלחמה, עוד ביפו, התבטא בגל אישומים בתיקי ביזה. המדיניות של שמגר הייתה לנקוט יד קשה כלפי כל מקרה של ביזה. עיון בדו"ח השנתי של מפצ"ר לשנת 67-68, יגלה שכ- 25% מכתבי האישום שהוגשו באותה שנה, היו בגין עבירת הביזה. כתבי אישום הוגשו גם בגין עבירות פעוטות יחסית. לא היו אז מתלוננים פלסטיניים והאישומים התבססו על הודאותיהם של החיילים ועל "מסדרי בושה" שערכו המפקדים, שהונחו לבדוק את העניין. העונשים היו מחמירים וכללו גם הורדה בדרגה. לרוב הנאשמים הודו, הביעו חרטה והסבירו את מעשיהם בכך שתוך כדי הקרבות ראו את השלל, שלדבריהם היה מוזנח ולא שייך לאף אחד.

הממונה על התביעה הצבאית בעזה :

בשנת 1968 קודם כספי לתפקיד הממונה על התביעה בעזה, אשר נכבשה שנה קודם לכן במלחמת ששת הימים. בית המשפט הצבאי והתביעה שכנו בלב העיר עזה. הוא זוכר את התקופה כרגועה בתחילתה ואף מספר לי כיצד החיילים והחיילות בתביעה היו הולכים ברחובות העיר מבית הממשל לבית המשפט. הוא זוכר שהיה נהוג ללכת ברגל עד קצה רחוב אל-מוכתאר, עד לחוף ימה החולי של עזה ולסעוד באחת ממסעדות הדגים שבו. התחושה בתחילה לא היתה מפחידה וישראלים אף נהגו לערוך את קניותיהם בשוק הססגוני של עזה. בתחילת שנות ה-70 השתלטו חבורות פת"ח אלימות על הרחוב בעזה והחלו פיגועי ירי. הוא זוכר מקרה שבו נזרק רימון לעבר שער הכניסה, בדיוק כשהגיע עם הטנדר לש.ג.. הוא והקמ"ן ניהלו מרדף עם אקדחים שלופים לאורך רחוב אל-מוכתאר. הזורק, אותו זיהו, התרומם וירה באקדחו ברגלו של הקמ"ן שנפצע קל. חיילים נוספים הצטרפו למרדף, ירו והרגו את זורק הרימון.

באחד הלילות בהם ביצע כספי תורנות כקצין בחטיבה, הוא קיבל דיווח על חפץ לא ברור, עטוף אצות, שנפלט מהים באזור חאן יונס. עד מהרה התברר כי על המצוף שנפלט מופיע כיתוב באותיות בעברית, "דקר". היה זה סרן זכריה כספי שהעביר את הדיווח על מציאת המצוף של הצוללת "דקר" מול חופי חאן יונס.

הממונה על התביעה בעזה, סרן זכריה כספי, היה מגיע כל יום לעזה בטנדר "סוסיתא". תחת פיקודו עמדו כ-2-3 תובעים סדירים ועוד עשרות אנשי מילואים. בתביעה הצבאית בעזה התנהלו תיקים שונים, בהם תיקים חמורים כגון פגיעה בביטחון האזור והריגה (עבירת גרימת מוות בכוונה, המקבילה בדיני האזור לעבירת הרצח, עוד לא נקבעה בצו בדבר הוראות ביטחון). כספי זוכר תיק של זריקת רימון על מכונית אזרחית שגרם למוות. הוא זוכר את הנאשמים באותו מקרה מתגאים בדברם האחרון במעשה ומסרבים להביע חרטה. הטרור האסלאמי של היום לא היה מוכר אז ורוב הנאשמים היו יוצאי הפת"ח וצש"פ (צבא השחרור הפלסטיני). כבר אז, עיקר החקירה המהותית התנהלה בשב"כ, ולאחר מכן נכנסה המשטרה לתמונה. עם זאת, המעורבות של השב"כ בחקירה לא הופיעה ברישומים שבתיק ואף אחד לא עורר את העניין הזה.

כספי זוכר ביקור, במסגרת ביקורי פיקוח, בכלא עזה ואסיר – את שמו הוא זוכר עד היום - שלו פצע על ראשו. האסיר אמר לו שהשב"כ הכו אותו בחקירה ובגלל זה הודה. כשהתיק הגיע לתביעה הצבאית, כספי לא היה מוכן להגיש כתב אישום על יסוד הראיות הללו. השב"כ כעסו ופנו ליועמ"ש של אזור חבל עזה, מפקדו של כספי, סא"ל צבי ענבר ז"ל (לימים הפצ"ר והיועץ המשפטי לכנסת). צבי ענבר גיבה אותו וכספי מציין שכך הייתה תמיד דרכו של ענבר ז"ל בעניינים מקצועיים. ראש אגף החקירות בשב"כ פנה אליו וניסה לשכנע אותו להגיש כתב אישום בכל זאת, מתוך תקווה שאולי לא ינוהל משפט הוכחות אולם כספי עמד על שלו חרף הלחצים. מאז כינה אותו ראש אגף החקירות "גנרל כספי".

תקופת השירות בעזה זכורה לו כתקופה נעימה מבחינה מקצועית ומבחינת הקשר עם עורכי הדין המקומיים. הוא מספר לי, כאנקדוטה, על מקרה שבו הנאשם, שמו במקרה היה גם כן זכריה, הפליג בתיאורים מסמרי שיער על העינויים שעבר בשב"כ ועל 12 חוקרות שהיו בתא וביצעו בו מעשים שלא ייעשו. או אז, כטוב ליבו בגוזמאות, פנה הנאשם אל הממונה על התביעה ואמר, "גם אתה היית שם והשתתפת בחקירה האלימה נגדי". כנראה שאפילו לסנגור המקומי זה כבר היה יותר מידי והוא התערב ביוזמתו ואמר שהתובע נכח באותו יום בבית המשפט ולא בשב"כ. בסופו של דבר הנאשם הודה.

בשל אירוע אחר מזמן שירותו בעזה, דבק בזכריה כספי אחד המאפיינים החיצוניים המזוהים עימו, זקנו המרשים. באותה תקופה, בשל הריחוק, עומס העבודה והחשש מנסיעה בלילות, היה כספי לעיתים נשאר לישון בלילות בעזה. באחד הבקרים, כשירד במדרגות המגורים, החליק על הרצפה, פרק את הכתף ונותר מגובס בחצי הגוף משך זמן רב ולא יכול היה להתגלח. מאז הוא עם הזקן, שהפך לסמלו המסחרי, אותו לא הוריד מעולם, אפילו לא לבקשת בנותיו שמעולם לא ראו אותו מגולח.

הממונה על התביעה בלוד :

תקנות ההגנה לשעת חירום החלות בתחומי מדינת ישראל, הקימו בתי משפט צבאיים, אשר היו בעלי סמכות לשפוט גם אזרחים ישראלים על עבירות ביטחוניות. בית המשפט הצבאי בלוד פעל במתכונת זו עד תחילת שנות ה-2000 ובשעריו באו מאות רבות של תיקי פיגועים קשים, בהם משפטו של קוזו אוקמוטו, המחבל היפני שהורשע בטבח עשרות הנוסעים בנתב"ג בשנת 1972, משפטם של מחבלי "אוטובוס הדמים", מניחי מקרר התופת בכיכר ציון שבירושלים ועוד. בית המשפט פעל באותה תקופה כחלק ממפצ"ר (לאחר מכן הועבר, עד לסגירתו, ליבד"ץ) והממונה על התביעה בו היה שייך לתביעה הצבאית הראשית. כשהגיע סרן זכריה כספי לתפקיד, הייתה זו תקופה של פיגועים רבים. בית משפט צבאי נוסף פעל גם בבאר-שבע ועסק בעיקר בכניסה לשטחים סגורים, בהסתננויות מסיני והערבה לנגב. כספי זוכר תיק מורכב של חוליה צפונית של מחבלים ערביי-ישראל מעכו, שכללה גם חייל גשש. הוא זוכר התנצחויות רבות באולם מול עו"ד פליציה לנגר, חלוצת עורכי הדין הישראלים שהופיעה בתיקי פח"ע. מפקדו אז היה התצ"ר, יעקב קדמי, לימים שופט בית המשפט העליון ומחברה של סדרת רבי-המכר הנושאת שמו, שגם היה המאמן שלו. כאשר אני תמה כיצד עוד היה מתמחה לאחר מספר שנות שירות, הוא מספר לי שבאותה תקופה ההתמחות בפרקליטות הצבאית לא הייתה בזמן שירות החובה אלא רק בזמן שירות הקבע. ואכן, מתברר לי כי משך כל התקופה שקדמה לכך, בעוד הוא משמש כתובע בכיר בפרקליטות מרכז האמון גם על תיק אינוס, וכן כממונה על התביעה בעזה, הוא עוד לא החל אפילו את התמחותו. בשנת 72' קיבל כספי את רישיון עריכת הדין.

בשנת 1970 נישא זכריה למרים בחתונה שנערכה ע"י רב צבאי. מאז אותו יום, נולדו להם 2 בנות, עירית ועפרה, ולהם נכד ונכדה, עלי ועדן.

יעח"ק:

משהוצע לו קידום לתפקיד רס"ן, עבר כספי לתפקיד של קצין ייעוץ בכיר ביעח"ק. מפקדו היה רע"ן יעח"ק דוד טלמור ז"ל, מאוחר יותר היועץ המשפטי לעיריית ת"א. יעח"ק של אז התגאתה במימדים צנומים משל היום והייתה אז רק ענף ובו קצינים ספורים, ששכן בקומה השנייה של בנין הפרקליטות הקודם ברחוב דוד אלעזר. "חציית הקווים" מהתחום הפלילי לא הייתה דבר מובן אז. הוא זוכר את תקופת שירותו ביעח"ק כתקופה מעניינת, שונה מאוד מהתחום הפלילי. במסגרת התפקיד ייעץ להרבה גופים אבל בעיקר לאכ"א. בתקופה מסוימת טלמור עזב וכספי, כקצין הבכיר ביעח"ק, מילא בפועל את תפקיד ראש הענף, והיה כפוף ישירות לפצ"ר צבי הדר. ביעח"ק שירת כספי משך 5 שנים, במהלכן מילא גם את תפקיד ראש הענף במשך כ-3 שנים, לאחר קידום לדרגת סא"ל (בעקבות קיצור פז"ם אותו קיבל לאחר מלחמת יום הכיפורים).

כספי מצא עצמו מופיע בשורת דיונים בעלי חשיבות משפטית. הוא זוכר הופעות רבות בוועדת חוץ וביטחון. הייתה אז הערכה רבה לצבא ולמשפטיים מטעמו ולעמדות שהביעו בפני הוועדה. הוא זוכר פעם בה הופיע

בפני הוועדה, במסגרת ניסיון של משרד הדתות להרחיב את חוק הכשרות, באופן שהרבנות הראשית תשלוט ישירות על נושא הכשרות במחנות הצבא על חשבון הרבנות הצבאית. באותה פעם הופיע בפני הוועדה ונשא סקירה על חשיבות עצמאותה של הרבנות הצבאית. במהלך דבריו קיבל פתק מאחד מחברי הוועדה, ח"כ מנחם בגין ז"ל, שאמר לו כי התרשם מאוד מדבריו וכי יגבה אותו בדיון. לאחר מכן גם כתב כספי מאמר על מקומה של הרבנות בתוככי השירות הצבאי. הוא זוכר עוד סדרת תיקוני חקיקה נרחבת בשנת '75 בחש"ץ, אשר הקימו את בתי הדין הצבאיים לתעבורה. עוד הוא מספר על עתירות רבות לבג"ץ, בעיקר בנושאי הגיוס לצבא. מידת ההתערבות של בג"ץ באותה תקופה בהחלטות הצבא היתה מאופקת בהרבה, אם בכלל. בזמנו, דאג לפרסם חוברת, בה מופיעות כל העתירות לבג"ץ. מרבית העתירות היו של מלש"בים.

כספי זוכר דיון משעשע בראשות ראש אכ"א, אלוף (מיל') שלמה להט (צי"ץ). הדיון נסב על תביעה של אלמנת צה"ל. רס"ן כספי, מ"מ ראש ענף יעח"ק, הגיע לדיון והציג את המצב המשפטי בעניין זה ואת זכויותיה של האלמנה. צי"ץ דחק בכל המשתתפים לפתור באופן מיידי את הקושי המשפטי, הנוגע לכפל קצבאות, ובסיכום הדיון הורה שראש ענף יעח"ק יגיש הצעת חוק תוך 3 ימים וכי החוק יתקן תוך חודש. כספי נאלץ להתערב ולהעיר שהצבא אינו מתקן בעצמו חוקים, התיקון הוא בסמכות הכנסת וכי הליכי החקיקה אורכים זמן רב, יחסית.

כרע"ן יעח"ק עמד זכריה כספי בקשר תדיר עם היועץ המשפטי של משרד הביטחון, עו"ד יוסי צ'חנובר, ועם אנשי משרד המשפטים. בין המתמחים ביעח"ק שעבדו תחתיו הוא מציין גם את שופט בית המשפט העליון, חנן מלצר, וכן את ח"כ דוד רותם, ששירת בהתנדבות בענף.

במלחמת יום הכיפורים נשא ענף יעח"ק נטל ניכר בפרקליטות הצבאית, שבאותה תקופה לא הייתה מעורבת כלל בליווי המשפטי במהלכים האופרטיביים, כפי שהדברים הם כיום. הגיוס ההמוני של אנשי מילואים לתקופות ארוכות (רבים מאנשי המילואים, בעיקר בסיני, שוחררו רק לאחר כחצי שנה עד ליישום הסדר ההפרדה), עורר סוגיות משפטיות רבות. באותה תקופה נחקק ביוזמת יעח"ק החוק להארכת מועדים, שאפשר את דחיית קיום החיובים האזרחיים של חיילים שנקראו למילואים לפרק זמן ארוך. צדדים נוספים נגעו לרישום הציוד האזרחי וגיוסו לצבא לפרקי זמן ממושכים. במסגרת התפקיד, שימש כספי גם כיועץ משפטי לעת-מצוא, שעה שנקרא לאולפן גלי צה"ל והשיב בשידור חי לטלפונים של חיילים מהחזית ומסר להם תשובות משפטיות. בדיעבד, הרעיון שמסר ייעוץ משפטי פרטני לחיילים, און-ליין, בשידור חי, נראה לו כמעט בדיוני, אולם זו הייתה התקופה.

אני שואל את כספי על הקשר שלו עם הפצ"רים תחתם עבד באותה תקופה והוא מספר לי על שני טיפוסים שונים לגמרי: צבי הדר, טיפוס מאופק, בוגר דוקטורט באנגליה, שקול ומדוד (מאוחר יותר יפתח בשותפות עם הדר משרד עורכי דין של יוצאי הפרקליטות הצבאית). ולעומתו, צבי ענבר ז"ל, שהגיע כקצין מהממשל הצבאי. הוא זוכר אותו יושב ביפו, במשרדו של פריש, וקורא את החש"ץ וספרים צבאיים אחרים. טיפוס חברותי, עליו, מומחה להיסטוריה של א"י, דייקן מאוד. באותה תקופה שקל כספי להשתחרר מהצבא וצבי ענבר ביקש ממנו להישאר וכך היה.

בשנת '72 התראיין כספי לראיון אישי בגלי צה"ל. את התוכנית, במסגרתה התראיינו קצינים על חייהם ותחום עיסוקם בצבא, הנחה איש הרדיו גדעון לב-ארי ז"ל (לשעבר מנהל קול ישראל) והיא נושאת את הכותרת המקורית "תיק אישי". בהקלטה ההיסטורית, אותה פותחת קריינית צעירה דוברת עברית צחה בעלת ר"יש מתגלגלת, כפי שהיה נהוג ברדיו באותה תקופה, מספר כספי למראיין על תפקידיו המשפטיים השונים בפרקליטות הצבאית. הוא מספר למאזיני גלי"ץ על תפקיד התובע ועל ההבדלים שבניהול תיקים כנגד חיילים וכנגד מחבלים; על חשיבות תפקיד המתורגמן באולם בית המשפט הצבאי (ומדגים גם בשידור חי כיצד הבדל בנימת קולו של העד באה לידי ביטוי בתרגום) ואף משיב האם לדעתו קיימת "בירוקרטיה דורסנית" בצה"ל (הוא חשב שלא – זה היה בשנת '72...).

פרקליט מטכ"ל:

בשנת '76 סיים כספי את תפקידו ביעח"ק ומיסד את פרקליטות מטכ"ל, בה שימש כפרקליט הראשון עד שנת '81. באותה תקופה הוחלט לארגן מחדש את מחוזות השיפוט וכפועל יוצא הוקם מחוז מטכ"ל – אשר עמד על תילו עד לשינוי הארגוני בפרקליטות הצבאית בשנת 2007. היה זה בשעתו המחוז הגדול והחשוב

ביותר, אליו הוכפפו גופים רבים, בהם יחידות המטכ"ל, אכ"א ואמ"ן. מלבד הטיפול בתיקים פליליים, עסקו בפרקליטות מטכ"ל גם בייעוץ משפטי מקיף, כפי שהיה נהוג בפרקליטות הצבאית עד לשינוי הארגוני האחרון. שאלות בתחומי הייעוץ של גופי אכ"א, רדפו את כספי גם כשעזב את יע"ח"ק לטובת פרקליטות מטכ"ל והוא נאלץ להסביר לקציני אכ"א את ההבדל בין השניים. פרקליטות מטכ"ל כללה גם את שארם א-שיח (אופירה), שהייתה יחידה מטכ"לית, ורבים מאנשי הפרקליטות דרשו לממש את סמכות הפרקליטות להורות חוק ומשפט עד קצה-קצהו של חצי האי סיני וכספי זוכר כי תמיד היה ביקוש רב להרצאות שם.

כספי מיסד את פרקליטות מטכ"ל יש מאין. הוא זוכר כי הייתה זו חוויה טובה מאוד להקים דבר חדש. סגנו כפרקליט היה יורם צלקובניק, שמאז היה משנה לנשיא בית הדין הצבאי לערעורים בדרגת תא"ל וכיום שופט מחוזי. הוא זוכר טיפול בהרבה פרשיות מסווגות באמ"ן וביחידת הניסויים, אבל עד היום לא יכול לדבר עליהן. הוא מספר לי על פרשיה של שחיתות ברבנות הצבאית, ביחידת הקבורה. הרבצ"ר דאז מאוד לא רצה שהעניין יגיע לבית דין צבאי והגיע אל הפרקליט כספי והסביר על הקושי המיוחד בשירות ביחידה קשה זו ועל העומסים הנפשיים הכרוכים בה. האווירה הביתית והחמה שררה גם אז ביפו וכספי נזכר בה בערגה.

נשיא בית המשפט הצבאי בעזה :

לאחר סיום תפקידו כפרקליט מטכ"ל, קודם כספי בחודש ינואר 82' לדרגת אל"ם והחל את תפקידו כנשיא בית המשפט הצבאי באזור חבל עזה, בו עשה את צעדיו למעלה מעשור קודם לכן כתובע צעיר. שר הביטחון, אריאל שרון, רצה לתת כבוד משקל למערך המשפטי בשטחים והקצה תקני אל"ם לנשיאי בתי המשפט באיו"ש ובעזה (עד אז, תפקיד סגן הפצ"ר היה התפקיד היחיד בדרגת אל"ם – גם תפקיד התצ"ר טרם נקבע כתפקיד אל"ם), להם מונו כספי ואמנון סטרשנוב (כנשיא בית המשפט הצבאי באיו"ש). כספי נדרש למסד את יחידת בתי המשפט בעזה כמעט מאפס שכן עד לכניסתו לתפקיד נוהל בית המשפט (שעוד היה כפוף ליועץ המשפטי לאזור) בפועל ע"י שופטי מילואים. עם כניסתו לתפקיד החל כספי לרענן את בית המשפט, הן בהקפדה על משמעת דיונים ותחילתם בזמן והן בעיסוק נמרץ בבינוי – בתחילה שכן בית המשפט במבנה קטן וארעי, שולחן השופטים היה שולחן נמוך שעמד בגובה שולחנות הצדדים ואחד מהשופטים אף נאלץ לשבת ליד שולחן צדדי. כספי אף יצק לתפקיד משימות מנהליות מובהקות של נשיא בית משפט, כגון הקפדה על סיום תיקים ע"י שופטי המילואים, אולם גם עסק לא מעט בעצמו גם במלאכת השיפוט. בית המשפט הצבאי באזור חבל עזה כלל גם שלוחות גיאוגרפיות בחאן יונס, דיר אל-בלח ורפיח ומידי כמה ימים היו השופטים יוצאים לימי שיפוט שם. בשנים הראשונות כלל המחוז גם את אל-עריש, עד שהוחזרה למצרים במסגרת פינוי סיני. כספי זוכר שלצידו כשופט קבע יחיד שימשו כשופטי מילואים מיטב עורכי הדין בישראל, בהם צבי לידסקי ואמנון גולדנברג ז"ל וגם פרופ' יוסי גרוס יבדל"א. גם עו"ד יוסף שפירא, מבקר המדינה דהיום, ישב לצידו בהרכב.

זמן קצר לאחר תחילת תפקידו נקרא כספי לפצ"ר לדיון היערכות לקראת פינוי היישובים הישראליים בפתחת רפיח. לראשונה נאלץ בית המשפט הצבאי לעסוק גם בנאשמים ישראלים – אזרחים אשר סירבו להתפנות, הפרו הוראות כניסה לשטח צבאי סגור, תקפו את אנשי הצבא או עסקו בהסתה כנגדם (בהם אזרח ישראלי שעמד לדין בבית משפט הצבאי של חבל עזה בגין כך שקרא לחיילי צה"ל "נאצים"). כספי קבע שיש לחצות את יום הדיונים על מנת לא לערב בין האוכלוסיות, הבוקר לערבים ואח"כ ליהודים. בתחילה היו פרובוקציות לא-מעטות במהלך הדיונים, נאשמים הפריעו למהלך התקין של הדיונים, סירבו להכיר בסמכות בית המשפט (אם כי טענות אלו נזנחו עד מהרה) או לקום עם כניסת השופטים. כספי זוכר דיון מעצר של רב ידוע, שעמד במחסום וקרא לחיילים לסרב פקודה. לאחר זמן מה הורה על שחרורו. גם בלהט הרגשות, נתן זכריה כספי לנאשמים במה להשמיע את דבריהם, מקוממים ככל שיהיו, וגם הזדמנות להסביר את הרקע האידיאולוגי של מעשיהם (בעניין זה היה נוהג במידה שווה בין יהודים וערבים). בשנותיו בבית המשפט הצבאי בעזה, גם מול הגרועים שבמחבלים, נבטה בו בשופט כספי ההכרה שכאשר הוא מעניק יחס אנושי של כבוד וקשב לנאשמים, הוא זוכה ביחס של כבוד לבית המשפט. את לקחו זה הוא משתדל ליישם מאז, בכל שנותיו כשופט.

כשהגיע לתפקיד נשיא בית המשפט, עורכי הדין העזתיים הוותיקים זכרו את כספי כתובע עשור קודם לכן והוא קשר קשרים טובים עם רבים מהם. בית המשפט הצבאי עסק בשורת עבירות, החל מכתבי אישום על עבירות הפרת תנאי רישיון דיג. יציאה מהאזור שלא כחוק ועד תיקי פח"ע חמורים. צד מעניין בפעילות בית המשפט הצבאי נגע להעמדתם לדין של עובדי המנהל האזרחי המקומיים. שכן זאת יש לדעת, באותה תקופה פעלו באזור חבל עזה בתי משפט מקומיים אשר עסקו בשיפוט תושבים מקומיים בעבירות פליליות

רגילות, לצד בית המשפט הצבאי שעסק בעבירות ביטחוניות (מבעד לשנים ולאחר שתי אינתיפאדות, הדבר נראה מעט רחוק – אולם בתי המשפט המקומיים דאז, נעזרו אף בשוטרים מקומיים, שמומנו ע"י המנהל האזרחי ואף קיבלו נשק מצה"ל. עם תחילת האינתיפאדה הראשונה, התפטרו כלל השוטרים והשוטרים המקומיים והמוסד שבק חיים). את עובדי המנהל האזרחי המקומיים, גם אלו שנאשמו בעבירות פליליות רגילות, שפטו בבית המשפט הצבאי, מחשש שיבולע להם בבית המשפט המקומי על תקן משפטי פעולה עם השלטון הצבאי. במסגרת זאת, שפט כספי באחת הפעמים גם את ראש עיריית רפיח בעבירות שוחד. שנים לאחר מכן, נערך תחקיר עיתונאי בעקבות טענותיו של ראש העיר כי נעשה לו עוול משפטי ע"י שלטונות הכיבוש. העיתונאית אשר קיבלה לידיה את הכרעת דינו המפורטת של כספי, שהשתרעה על פני עשרות עמודים, השתוממה לנוכח העובדה שבית המשפט הצבאי טורח לבחון לעומק את התיק והראיות – שכן גם היא הייתה שותפה לדעה כי בבתי המשפט הצבאיים "המשחק מכור מראש".

כספי שימש כנשיא בית המשפט הצבאי בעזה משנת 82' ועד שנת 85'. התקופה זכורה לו כתקופה רגועה מבחינה ביטחונית. הייתה זאת בועה של שקט לפני פרוץ האינתיפאדה הראשונה. הוא ושופטיו היו הולכים ברגל לאורך רחוב אל-מוכתאר עד לבית המשפט. המשטרה הפלילית המקומית הייתה של שוטרים עזתיים אשר השתלבה בפעילות אכיפת החוק, חלקה גם בפני בית המשפט הצבאי. השוטרים המקומיים טיפלו בחקירות הפליליות, היו מגיעים וטוענים בעצמם בדיוני המעצר, העבירו חלק מהתיקים לטיפול התביעה הצבאית ואף מסרו עדויות באותם תיקים. הם דיברו עברית טובה ולא היה אפילו צורך במתורגמנים בזמן עדותם.

באותה תקופה, טרם הוקמה ערכאת הערעור בבתי המשפט הצבאיים בשטחים. כל ההלכות המשפטיות התגבשו בפני הערכאה הראשונה. היכן שהתברר שעונש מסוים חורג יתר על המידה לחומרא, תוקנו הדברים באמצעות פנייה ליועץ המשפטי לאזור, אשר פעל מול לשכת האלוף להקלה בעונש. כספי הרגיש כי מדובר בתופעה לא-נורמאלית והוא עצמו תמך בהקמת ערכאת הערעור. זו אכן קמה לקראת סוף שנות השמונים, בעקבות עתירה שהוגשה לבג"ץ (בג"ץ ארגיוב).

כספי משתף אותי באירועים ובתמונות מפרשת קו 300, על אף שהוא עצמו כנשיא בית המשפט הצבאי לא היה מעורב בטיפול בה. הוא זוכר שאת הטנדר עם גופות המחבלים (בהם, כזכור, שניים שנהרגו בהוראת ראש השב"כ) הביאו לבית הממשל הצבאי בעזה (ההשתלטות על האוטובוס החטוף הייתה בצומת דיר אל בלח) והחנו הישר מתחת למשרד הפרקליטות הצבאית. בתור נשיא בית המשפט הצבאי הוציא צווי נתיחה למחבלים לבקשת "וועדת זורע", וועדת החקירה הראשונית שחקרה את המקרה. הוא זוכר שקרא שני מסמכים מסווגים שמתוך ההקשר שלהם ניתן היה להבין, כי שניים מהם נשארו בחיים. לאחר מספר ימים נפגש עם הפצ"ר דב שפי והביא את העניין לידיעתו, אולם מעבר לכך, כנשיא בית משפט, לא עסק בפרשה. הוא נזכר שכאשר המתין מחוץ לחדר הוועדה ראה מספר פעמים את חבר הוועדה יוסי גינוסר, שהיה מוכר לו, יוצא מאולם מליאת הוועדה ומשוחח בטלפון. בדיעבד הבין כי היה עד – שלא מדעת – לשיחות של מי שכונתה וועדת לנדוי כ"סוס הטרויאני" שבתוך הוועדה.

סגן פצ"ר:

לאחר סיום תפקיד נשיא בית המשפט הצבאי בעזה, יצא כספי לשנת לימודים במב"ל ולאחריה התמנה לתפקיד סגן הפצ"ר. אני שואל אותו האם תכנן מראש קריירה צבאית ארוכה והאם ראה את עצמו עומד בראש המערכת והוא מספר לי שבתחילה כלל לא חשב על כך ומשך שנים רבות היה נוהג לחתום קבע משנה לשנה. באותן שנים כיוון עצמו אולי דווקא לתפקיד שופט בבית הדין הצבאי לערעורים (באותה תקופה, טרם התקבלו המלצות וועדת שמגר לעניין תיקון סעיפי החש"ץ העוסקים בחיזוק עצמאות מערכת השפיטה הצבאית, בהם מינוי נשיא משפטן לבית הדין הצבאי לערעורים, כינוס וועדת מינוי לשופטים על פי הדגם האזרחי – הרמטכ"ל היה ממנה את השופטים הצבאיים – והגשת ערעור על החלטות בית הדין הצבאי לערעורים לבית המשפט העליון).

מלבד סגן הפצ"ר, היו אז שני קצינים בדרגת אל"ם בפרקליטות הצבאית, כספי ואמנון סטרשנוב, ושניהם היו בין המועמדים המובילים בהתמודדות העתידית על הנהגת היחידה. התכנון היה שכספי ייצא ללימודים במב"ל וסטרשנוב יתחיל את תפקיד סגן הפצ"ר ולאחר מכן יתחלפו.

את הלימודים במב"ל זוכר כספי כחוויה מצוינת. תוכנית הלימודים כללה גם הרצאות של אנשי אקדמיה מובילים, שרים בממשלה וראשי ארגוני הביטחון ולחניכים נפתח צוהר של ממש להבין את דרכי הפעילות

והחשיבה של הצבא והתהליכים במשק האזרחי. כספי הגיע למב"ל כשופט צבאי ועל כן בתמונות המחזור הוא מצויר כלבוש גלימה.

לאחר סיום הלימודים, התמנה אל"ם זכריה כספי לתפקיד סגן הפצ"ר ושימש בתפקיד כ-9 חודשים, כסגנו של הפצ"ר, תא"ל (מאוחר יותר האלוף) בנצי פרחי. כסגן פצ"ר, עסק כספי באדמיניסטרציה ובניהול כוח אדם. באותה תקופה הושתו קיצוצים משמעותיים בצבא והיה צורך לשחרר קצינים מהשירות. עקב הקדמה לא-צפויה בסבב המינויים, סיים פרחי את תפקידו, לטובת תפקיד נשיא בית הדין הצבאי לערעורים. כספי, שלא הספיק להשלים את הקדנציה ולהתמודד בצורה מיטבית לתפקיד הפצ"ר, החליט לפרוש מהצבא לאחר שאמנון סטרשנוב מונה לתפקיד הפצ"ר.

פתיחת משרד עורכי דין צבאי ומינוי לשיפוט אזרחי:

כשפשט את מדיו בשנת 87', פתח כספי משרד עורכי דין מצליח שהתמחה בתחומי המשפט הצבאי, ביחד עם אל"ם (מיל') אהרון לוי, בעצמו ראש ענף יעח"ק לשעבר, והפצ"ר לשעבר אל"ם (מיל') צבי הדר. כיום משרדי עורכי דין רבים עוסקים בתחום המשפט הצבאי והתחום זוכה לרוויה מקצועית, אולם באותה תקופה מעטים היו עורכי הדין האזרחיים שבאמת הכירו היטב את התחום. 3 ה"לשעברים" החליטו לפתוח משרד עורכי דין שיעסוק במשפט הצבאי על כל גווניו, גם האזרחי וגם הפלילי, בתוך הצבא ומחוצה לו. המשרד הצליח מאוד וקיבל הפניות רבות ממשרדים גדולים שלא ידעו להתמודד עם נושאי צבא. במסגרת זו, נדרש כספי לגייס גם את מומחיותו בתחומי המשפט הצבאי בשטחים, הפעם מנקודת מבטו של הסנגור. הוא מספר לי על נסיעות לעזה ולרמאללה לייצג בתיקים פליליים (כספי סירב לייצג בעבירות ביטחוניות). בפתח בית המשפט ברמאללה פגש את עו"ד לאה צמל שאמרה לו "עכשיו תרגיש איך מתייחסים לעורכי הדין". היה זה משפט על הברחת סמים מירדן, ברכבו של איש דת בכיר (שלא הואשם בפרשה). הסנגור עו"ד זכריה כספי קבע פגישה עם התובעים הצבאיים, ומצדו האחר של המתרס, הבהיר להם שקו ההגנה שבדעתו לנקוט כולל את זימון כלל המעורבים לעדות, ובכללם איש הדת – והגיע עימם לעסקה מקלה. אני שואל אותו לתחושתו שעה שסגר מעגל שלישי בשטחים – תובע, שופט וסנגור – והוא משיב לי שאכן הרגיש תחושה מוזרה להופיע ולהתמודד כסנגור מול המערכות אותן ניהל שנים ארוכות, למרות שהאנשים עימם עבד התחלפו זה מכבר.

בשנת 91', נפגש עם מאמנו בפרקליטות הצבאית, השופט יעקב קדמי, שהיה אז מנהל מערכת בתי המשפט. באותה תקופה היה מחסור של ממש בשופטים אזרחיים, ולבקשת קדמי, כספי הציע את מועמדותו וקדמי פעל לכך שמינויו לשופט יאושר במהירות, כדי שלא יתחרט על הצעד שעשה. ועדת המשנה התכנסה באותו יום של כינוס ועדת המינוי, היו חברים בה גבריאלי בך, שהכיר אותו מזמן שירותו בפרקליטות הצבאית ושר המשפטים משה ניסים שגם הוא הכירו מהופעותיו בכנסת. עד מהרה החל את תפקידו בבית המשפט השלום בתל-אביב, ממנו התקדם מאוחר יותר למחוזי.

במקביל המשיך כספי לשרת במילואים בפרקליטות הצבאית במסגרת ועדות שונות, חלקן מסווגות – כגון ועדה שדנה בעניינים של נעדרי קרב סולטן יעקוב. כחבר בוועדה נחשף כספי לחומרים מודיעיניים מסווגים על מנת לגבש עמדה לגבי כל אחד מהנעדרים. הוא מספר לי שלו כמשפטן שעבר על החומרים, היה ברור שמרביתם נהרגו. עוד היה כספי חבר בוועדה שבחנה את ענייני הבטיחות בצבא, תפקיד במסגרתו ביצע אז עשרות ימי מילואים. הוועדה כונסה בעקבות עלייה תלולה במספר התאונות בצבא כמו גם מקרי ההתאבדות ותאונות האימונים. כספי הוא זה שכתב את עיקרי הדוח.

במהלך שירותו כשופט במילואים היה אב"ד בתיקו של סגן שדיאל, שבו החליט ההרכב בפסק דין עקרוני ותקדימי, לבטל את כתב האישום נגדו בשל התערבות היועץ המשפטי לממשלה בהגשתו, וכן בתיק הריגול של קצין הגששים, סא"ל עומר אל הייב, שהורשע בריגול עבור החיזבאללה.

מורשת:

זכריה כספי, שימש משנת 91' כשופט בבית המשפט השלום בתל-אביב ובבית המשפט המחוזי מרכז, עד לפרישתו מכס השיפוט בשנה האחרונה בתפקיד סגן הנשיא. הוא עסק בתיקים קשים ומתוקשרים, בהם משפטו של טל מור (הנהג שהורשע בדריסתו של שניאור חשין ז"ל), עו"ד ישראל פרי (בעניין הפנסיה הגרמנית), החוקר הפרטי רפי פרידן (תיק האזנות הסתר הגדול), עמרי שרון (בערעור), תיק רשות המיסים

ועוד רבים אחרים. במשך שנים שמע בבית המשפט המחוזי בתל-אביב, את תיקי הביקורת השיפוטית על מעצרים של לוחמים בלתי-חוקיים וקבע כללים משפטיים חדשים וחשובים בתחום זה.

כספי מדבר בחום רב על שנותיו בפרקליטות הצבאית, בה שירת משך 23 שנים ובה התפתח כמשפטן וכקצין, מעתודאי צעיר ב"בית הירוק" שלפני מלחמת ששת דברים ועד לתפקיד סגן הפצ"ר. הוא מציין שעסק בעיקר בתחום הפלילי, שנותר עד היום התחום המשפטי לו הקדיש את מירב ומיטב שנותיו המקצועיות. השנים בפרקליטות הצבאית, אפשרו לו להכיר את אולם הדיונים מכל צדדיו, איך לנהל ולהתנהל בו, כיצד להקשיב לכל הצדדים, איך לזהות עימותים לפני שהם מתפרצים ולשלוט בהם.

הוא מספר לי על תחושה מאוד חזקה של משפחתיות בפרקליטות הצבאית דאז. הקצינים ובני משפחותיהם היו נפגשים ומקיימים מסגרת חברתית גם מחוץ לשעות העבודה. מתוך הקשרים ההדוקים הללו נוצרה המסגרת הלא-פורמאלית המכונה בחיך כ"חונטה הצבאית" בקרב השופטים יוצאי הפרקליטות הצבאית בבית המשפט השלום והמחוזי, שכולם בעלי דרגת אל"ם לפחות – כספי, סטרשנוב, צבי גורפינקל, דני בארי, מוטי פלד ודוד רוזן. הללו היו עורכים מפגשים מידי יום קבוע בלשכות. לאחר מכן הצטרפו גם אורי שוהם ושופטים נוספים יוצאי המערכת. עד לאחרונה התקיימו מפגשים של יוצאי היחידה ונערכים טיולים משותפים בסופי שבוע. הבסיס לכך הוא בקשרי הרעות והחברות שנוצקו מאז.

אני משוחח עם כבי' השופט זכריה כספי בלשכתו בבית המשפט המחוזי מרכז, המעוטרת כולה בתמונות וביצירות אומנות פרי מכחולו. השופט כספי, כך מעידים קירות לשכתו, הוא בעל תשוקה עזה לאומנות. כבר כילד היה לו כישרון לציור כשהכין פורטרטים. אשתו בוגרת אומנות ושניהם נמשכים לתחום, גם לסירי מוזיאונים בחו"ל וגם בתחום היצירה המעשית. קירות הלשכה מעוטרים ביצירות, בהם תבליטי נחושת, תגליפי עץ, מגזרות נייר ועבודות אמיל.

אגב שיחה והעלאת זיכרונות, שבות ועולות התמונות לכדי סיפור מורשת: סיפורו של הילד הקטן, פליט השואה, שנתיות החיים הוליכוהו לארץ ישראל ולקריירה משפטית בפרקליטות הצבאית; העתודאי הצעיר למשפטים, הנווד במעגלי המשפט הצבאי שבין יפו, עזה, הקריה וחוזר חלילה; מורשת היחידה הקטנה, האינטימית, על גלגוליה והתמורות שחלו בה מאז ימיו של שמגר ועד לסוף שנות השמונים; סיפורו של זכריה כספי, אשר חלקו מלמד על ימי תום שחלפו ואינם עוד וחלקו מציב לקח שלא נס ליחו גם בעבורנו, היום, בשנת 2013.